

H29-11

53

КЪЗ

KERØMA

TRAKTOR

J. REJN

ОМ ГВАРДИЈА
МОСКВА 1932

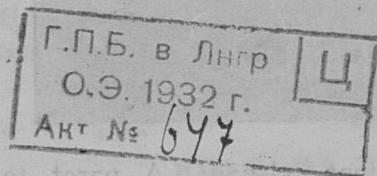

Коми-П

3-1872

I. REJN

КЪЗ КЕРӘМА TRAKTOR

OGIZ
MOSKVA — TOM GWARDIJA — 1932

2

ҚАЗ TRAKTOR MUNӘ RЬSKЬТ MU VЬLӘТ.

тәңең, әти мestaәт ыslaшәң. А вәrat te berdә esә tovaris kүtci-
şema—„kьskь, suә, i menә.“ No, siзkә-taj зikәz lois beda: po-
zaluj i mestaşit on vәrзь!

Мыjla traktor koj-
soez vьlә kerәma enә dorъssesә? Мыjla kojoso
ovod berdә krepitәmas
enә sporaesә, kәdnа
traktor munikә rьdьpа
taekisәnъ тиә?—Medвь
traktorlә koknitzъk vәli
mu vьlәt tuppъ, medвь
otsavпъ sъlә kьskъпъ
seras plug, piна, kәzan
masina, kojta keran ma-
sina tіbo kombajn. Kom-
bajnәn suşә masina, kәda
i vundә, i vartә, — вьdәs
açs drug kerә.

Suvт noko lampaez
vьlә da pondьv beddezz-
tәg rьskъt lъm vьlәt
tuppъ. A, şekъt, suan!
Lampaet suçkәp mәr-

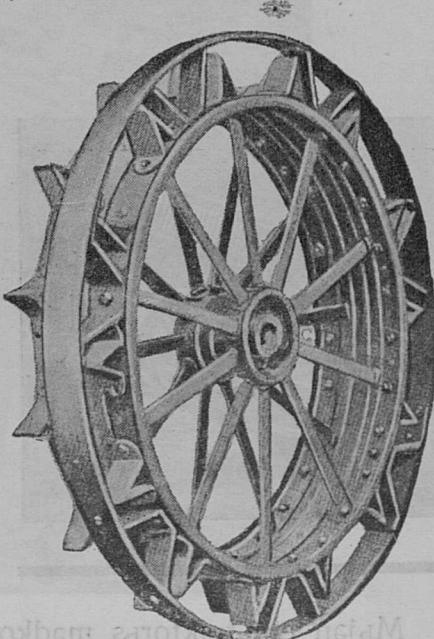
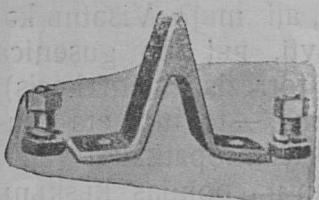
А ноко шета ме төпт таекишпъ веддез,—ага! Мәдңоз изът pondis түпн: мәртан јоша ведтә һытјә, веддьшсан тымда въпты emi не әтикәс, а къкәс вәрсаңат къскан.

Әни vezәrtana lois, тыйла traktor којосо бердә sporaez dorәma?

Viзәт, къз traktor ьв въльн изалә.

Мәртас ассис sporaez тъскът тиә, таекиша нијен ти бердшан, і ңукътә къскә șeras комвајн. А тиј loas, епә sporaez газпъ-ке? Traktorlәn садъс sek oz търмъ, колосоес әтик mestъп ыслашәп— „буксујтәп“ Siz түкәд kadә parovoz којосоез әтик mestъп bergalәпъ, кәр reлsъez volkыtәs, a vagonnez тәбаәмаш șекъта.

A кәр kolә traktorsә мәдәрә кътçәкә пинъ әтнасә, orudijotәg, kolәпъ-ja сылә sporaez? Dert (ко-несно), ozә: toko tujsә pondasә zugдъпъ, a otsәтәs ави. Vot sek i kъsav којосо вълә volkыt овод,—to-taj risunok вълас kәдә тътçәма,—da i рәлав velis тиј kuза кътçә kolә, къз avtomobil сынаез вълып, toko avtomobil сынаез rezinaiş kerәмаш, a traktorlәn stalnәjәs loasә. Traktor, kәдалән којосоез бердә dorәmas sporaez, susә

КОЈОСОА TRAKTORӘН.

КЪЗ TRAKTOR MUNƏ UMƏL TUJ KUZA?

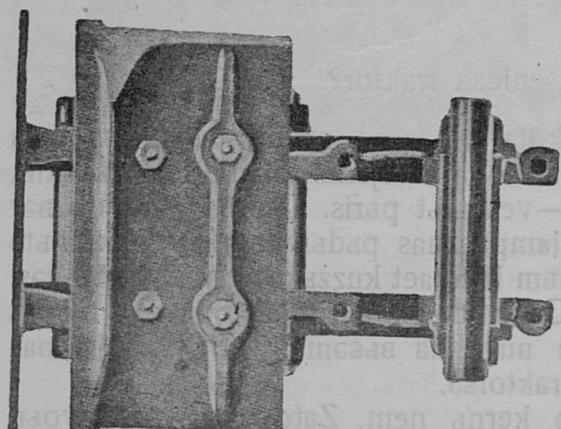
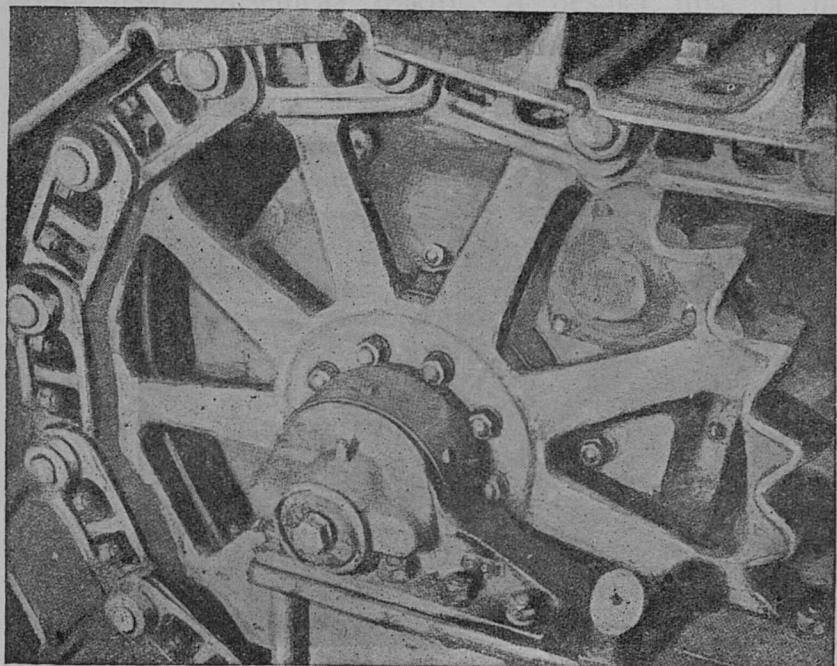

Ortçəma traktor povzəm vəv moz, no pukalışs səvvılyp—veşkətlisəs—oz zelət povod; sija oz pov: vişcişə, kər traktorlən ozsə lezcişas da pessə kolaş vərə.

Мъjən eta traktorbs mədkod kołosnəj traktorşa?

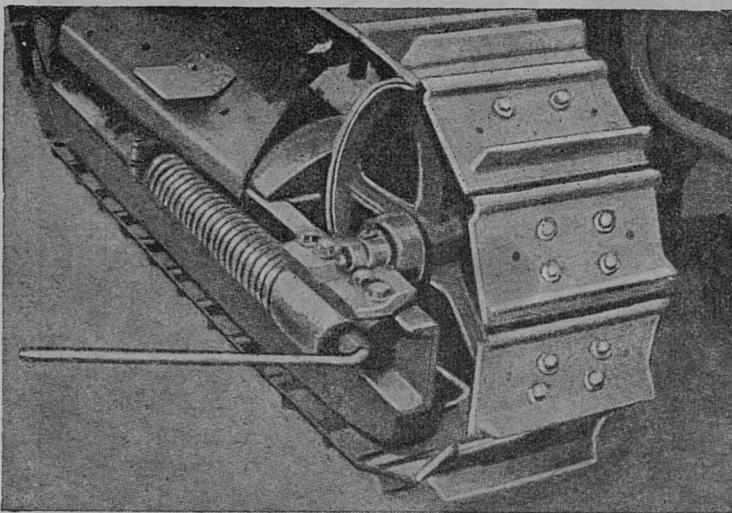
Kołosnəjlən—sporaez i etalən—sporaez. No kołosnəjlən sporaez mədənoz kerəmas. Vot ղeətkođs tıj: kołosnəjlən sporaez kołosoez vylə dorəmas, a etalən nija—lenta berdə—„guşenica“ vylə. Guşenica vylə—kəda pu kor (lis) şojə, ali tıj? Vizətnp kə, kyz munə setəəm guşenicaa traktor ьв. vlyvti, vyl loə guşenica çuzəma. Kyz guşenicalən tusabs arkıməma torreziş (çleñikkeziş), siž i traktor guşenica torja lopatkaeziş kerəma,—to nija eta risunok vylən tədalənə,—setən i vağitnə ղem: ortçən lopatkakət valik; kyskə sijə, i lopatkabs sə şərə kışas. Kin-nə pondas kyskynə baliksə?

Vizət vyeəmika traktor bəriş kołoso vylə; sija avı vbd kołoso çuzəma: adzan şylən stalnəj piñqəz kerəmas? Vot, pondas-kə

kołoso bergavny, ena
piñes sek şərşən-bərşən
pondasə kъdavlyńv vyla-
nys valikkez; ətik piñ
ətik valik kutas, mədik
piñ — mədikə, i pon-
das guşenica kъssyńv
vylıń kołoso velyti, a
ulın mü velyti: rýkşas
mü sporaezən, i veldən
traktor vərzas tunny.

КЪЗ КОЛОСО ВЫЛЭ КЪСАЛЕНЬ ГУШЕНИЦА?

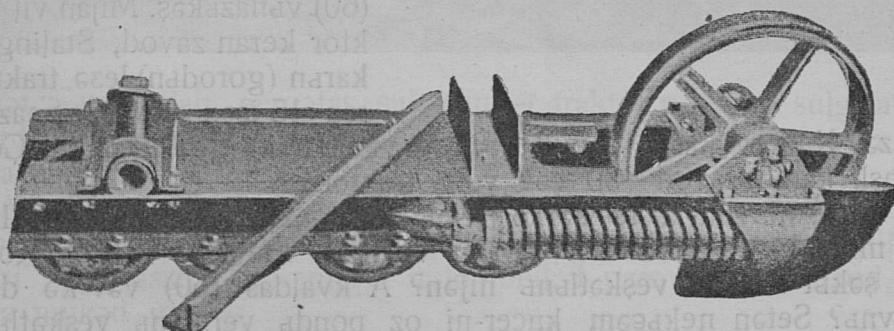
А тъјла кола етатеам гушенциаа трактор?

Vot setən i тәдны кола. Okota lois tenyt, suam, ръдьн һын куза вәрә ръгпь; мунан vaлонkiezən; kokkez вәјөпь: veşkъt koktә къскин, sulgaalt вәjis, sulgatә къскин—veşkъtъt ръгис. Три, сәвзан да вәр gortat lampaezla bertan. Bur lampaezna ръдьн һытън! I типпътә koknit i kokket oz вәјә? Қыптым lampaet күzzékәs da paşkъtъkәs, съпът niya jecazъk вәјөпь. Guşenica tenyt lampaez-moz-zә nuətas traktorsә i ръдьн һын куза bura da въеэма. Vot һын kuzaas түнинь i лезәпь гушенциаа, traktorsә.

Бв вълын тәвсә traktorlә kernъ ңем. Zato вәра kәzajstvoyn тәвнас traktorlәn medъзыт из. Vәrъn tujtәg, ръдьн stolaez вълт

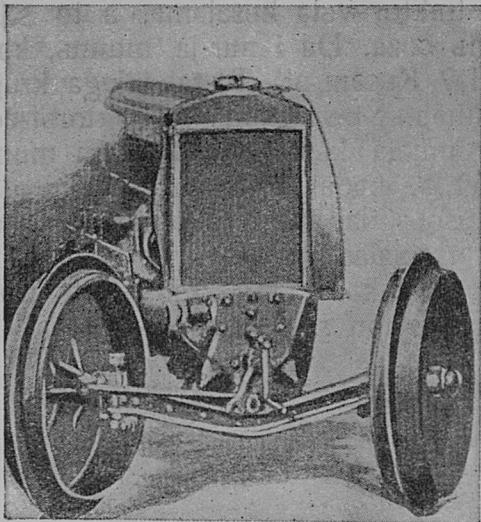
vetlə ızalə guşenicaa traktor. A pesəka tujə, a ղurə kyeəm traktor mi lezamə? Dert guşenica traktorsə. Toko vyeəmika vizətń kolə, med guşenica bura veli-vъ traktor vylə kysaləma, a to sija i çetçəvtnę vermas, libo zugavnъ çoza. Da i bur-ja tıppń, kər guşenicasılt ʃib-i-ʃobi ətmədərə vetlə? Kyeəm-ni! To-taj telega krug kər vyeəmika on zelət, da i tıpnəmət oz arkəy. A traktorъt-ed avi-zə telega. Dert, guşenicasə uməla kysaləmən ылə on mun. Sek-zə kolə kutçənъ pruzina berdə, kəda kołosoż tojlalə, da lezń sijə unazık, med oziş kołosożs da vəriş kołosożs ətaməd dýnşaň bezşasə vot guşenica sek i zelalas.

Siz zelətənъ i veloşiped cep. Siz-kə, kytən kołosoa traktor oz vermə tıppń, uz doręn şibdas, setən sijə vezas

GUŞENICAA TRAKTOR.

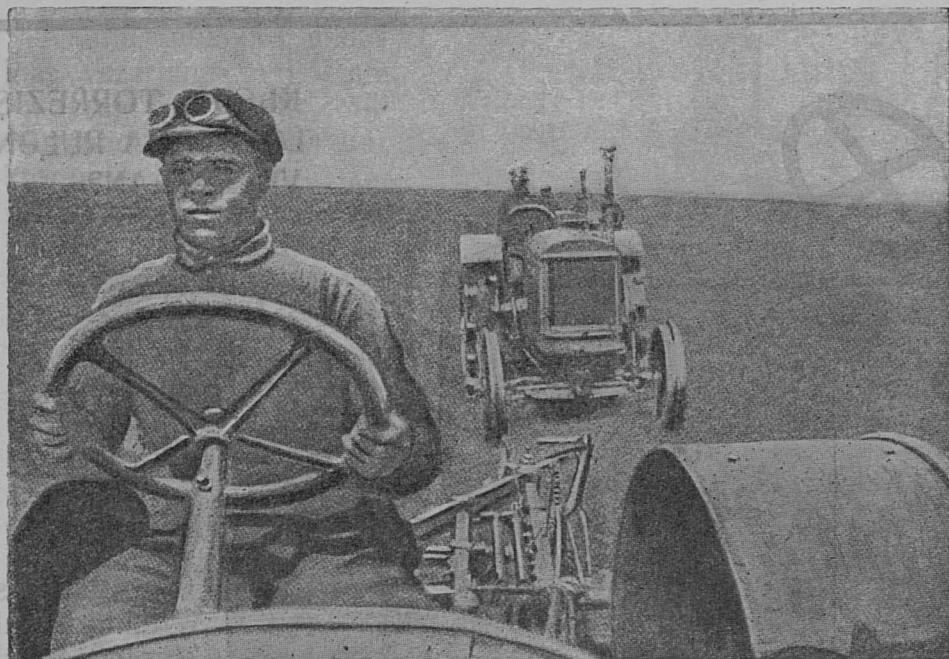
КЪЗ VEŞKƏTLƏNЬ TRACTORƏN?

kezə. Xarkov karyn zavod 25 vəv vynna traktorrez lezə, a Çelabinsk karyn zavod—50 vəv vynna traktorrez.

Veşkətləvlin-ja te kərkə țelegəə doddaləm vələn ьв vylən? A myj, doddavnp-к vit vəv da vozieszsə me kijə şetnə? Koknı ali şekkt vəl vəli veşkətləp nijsen? A kvaldas (60) vəv-kə doddavnp? Setən çek्यəem kuçer-ni oz pondə vermyń veşkətləp. A traktorən kъz? Vot ьв vylət munə şo vəv vynna traktor, sebralə gərə şija nuz musə. Vot traktor loktis ьв dorəz, sırpta bergətçisə oziş kołosoez, i sujalə munə vəra traktor ьв vylət, ңukırtə kerə vil borozda. Traktorist-veşkətlis pukalə da pişnæz şylə, vytte şija oz i uzan, setəem sylə koknı veşkətləp 60 vəv vynna traktorən.

Pukalə traktorist aslas mestaň, kutçəma da vižə traktor ruł—sünnalə-şeralə. Koknılıka bergətə traktor ruł veşkətlən—i traktor

bergətçə veşkətlən, bergətas sułgalań—i traktor bergətçə sułgalań. Kvađas (60) vələn veşkətlə, a izəs ətik kvyzən vəv oça avı. Mıla sija siž?

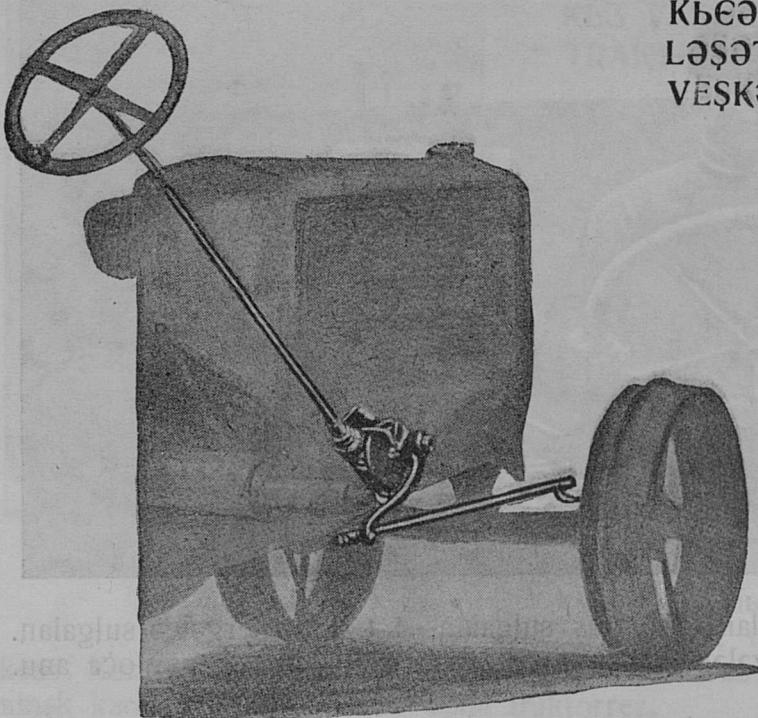
A vot mıla: bvd masina torbs siž ləşətəma, medbə medşəkət użsə masina keris, a mort toko pukalis da masina şərən vizətlis. I siži bvd masina kerəma: i avtomobil, i parovoz, i paraxod, i bərşa mukəd masina.

Traktor kvyzə ruſlis, kədnən veşkətlə traktorist, vot mıla: traktor ruſ ətlaətəma-jitəma kołosoezkət; bvdəs torrez, kədna ləşətəmas ruſan kołosoezəz, suşənə ruſən.

VEŞKƏTLAN.

КЬЕЭМ ТОРРЕЗИШ ЛӘШӘТӘМА РУЛӘН ВЕШКӘТЛАН?

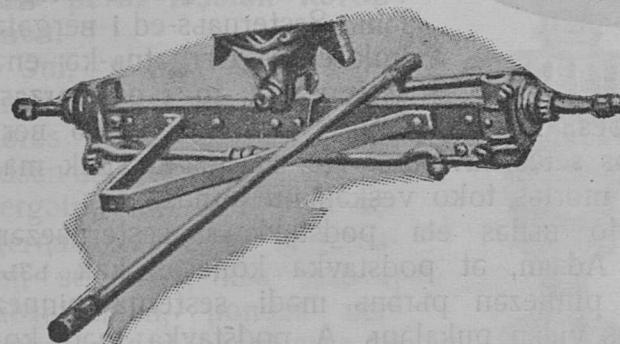
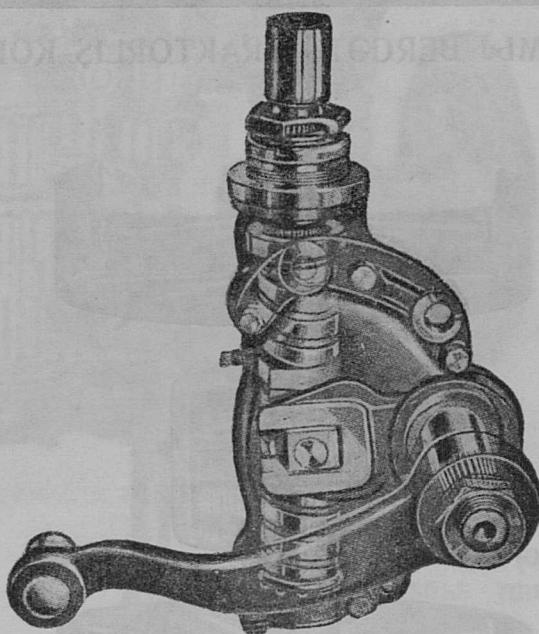
Bergətis
traktorist rul
kołoso. Bergətis
i ozis
kołoso e z.
Kyz - na rul
kołoso s ni
jä bergətis?

No etatən vızət vəcəmika, kyeem tor kyeemkət jitəma, kyeem tor kyeeməs inđə.

Vot rul kołoso sərşan ulə lezçə kuz stalnəj çərs sterzen. Sija jona krepitəma rul kołosokət. Siz-kə, bergətan rul kołoso—bergətə i stalnəj çərs. A çərs ponbs kərt koropkañp. Mıj eta koropkañp em? Vızət—berşa-kod vintbs, gajkañs, valikbs, a ozähləs kəstişəm tycag. Pondyb, noko, əni rul kołososə bergətən veşkətlənə. Mıj loas eta kəstişəm tycagıskət? Sija ulış ponnas bergətəs ozählə; gajkaez, vinttez, valikkez, siz vədəs kerəmas, siz nija ətamədkət krepitəmas, med tycag bergətis kolan vadore.

A əni, mukədəs vədəs loas vezərtana: bergətças kə rıçag ozählə, sija tojystaş mədik-çərs, kəda traktor uvtas ləşətəma; si3-kə, i eta çərsəs ozählə vessəs. Vot eta traktor uvtis çərsəs i pondas kəskən pəsi rıçagsə, kəda oziş traktor kołosoeskət jitəma. Kołoso oş kəvzəmən zaglív bergətças kəçə kolə, kədlañə kəskə vylis çərs.

Siz rułevəj rıçag veşkətlə traktor kołosoezən kuz stañnəj çərs-pyr (rułevəj val), peredaça-pyr, kəstəla rıçag-pyr (rułevəj upravleniñolən rıçag), traktor uvtis çərs-pyr (ruł tagName), ruł rıçag-pyr.

Ruł kołoso

Ruł val

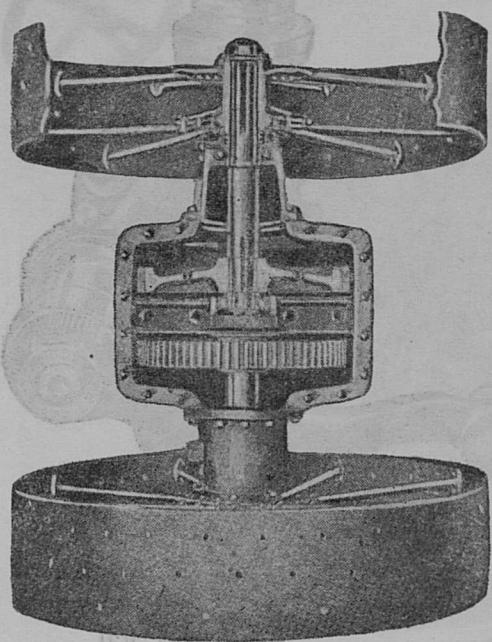
Peredaça

Rułen veşkətlənlən
rıçag

Ruł tagName

Ruł rıçag
Kołoso

МЫJ BERGƏTƏ TRAKTORLIŞ KOŁOSOESƏ?

а съкѣт әтлаң i kołosoes. Kin-nә pondas enә seşterqaezә bergətňy? Ne-ja kәt mortas setçә suvtetňy? Ne, masina-kә, dak masina as açs i uzalә, a mortas toko veşkətلىпъ pondas.

Vizet veşkylanat—to vydәs eta podstavkaas seşterqaezәn dorëma traktor berdә. Adzan, et podstavka koñecas kыk ызъt seşterna? Nija aslanъ piñnezәn ryгәnъ mәdi seşterna piñnez kolasә, kәdна kołoso oş vуlyп pukalәnъ. A podstavka mәdi koñecas gegrësa disk, sijә nondan bergətňy, i сразу pondas podstavka vylas vyd seşterqaez bergavny, a пьшаq i ызъt seşterqaez ber-

Myla traktor munә? Da vәris kołosoes baslanъs bergalәmәn sijә tojystenъ. To nija vәris kołosoes, sporae toko avuәs. Noko dumajtәv ker da viшtav, kәdalañsan fotograf niжә şnímajtәma. Da prosto boştәma-taj vәris traktor kołosoesә torjәn da bergətәma niжә siз, med vulyisan seşterna tьdalis. Myla fotografлә kovşemä siz şnímajtъnъ kołosoezsә? Med mytçavny medglavnějsә: mytçavny myşan traktor kołosoez bergalәnъ. Seşterqaez-ed i bergətә kołosoesә. Bergətнь-kә enә seşterqaezә, to i oş vәrzas,

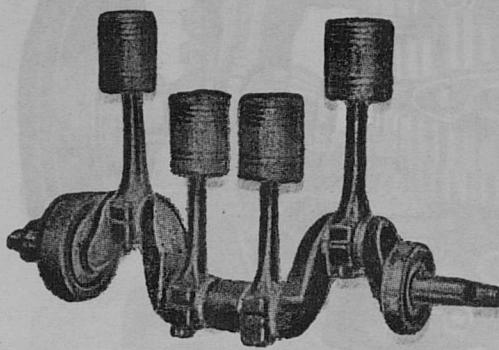
gətçasə. No, a
myla-vy vydəs
ena seşter-
naes? Oz-ja
poz kyzkə
nystag? Oz, oz

poz: kədə se-
şternəsə kyz
setən suvtətnp,
kədəkət jitnp,
dumajtp kolə; kolə perxt
mipp—ətik para jitən; ko-
lə zagəna—mədikə jit, essə
zagənəzəka—kujimətə jit. To
kujim - nəz - ni verman te
mipp. Etəsan i vyd se-
şternəeznas podstavkaas
susə perxt ləşətan korov-
kaən.

Əni, tırmas-kə vypət,—
kutçə eta disk berdə, korovka
doras kəda, da bergət sijə:
adzan kyz srazu sija pondis
bergətnp medozza para se-
şternəsə, a setçin seşter-
naasən seşlerəa, kyz çasovəj
mexanizmyn, pondas ber-
gavnp vydəs peredaçaas, a
bızt seşternaezşən i kołoso

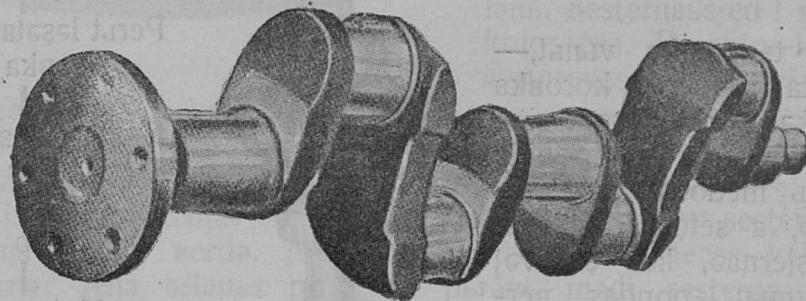

МЬJSAN BERGALӘ JITAN MUXTA?

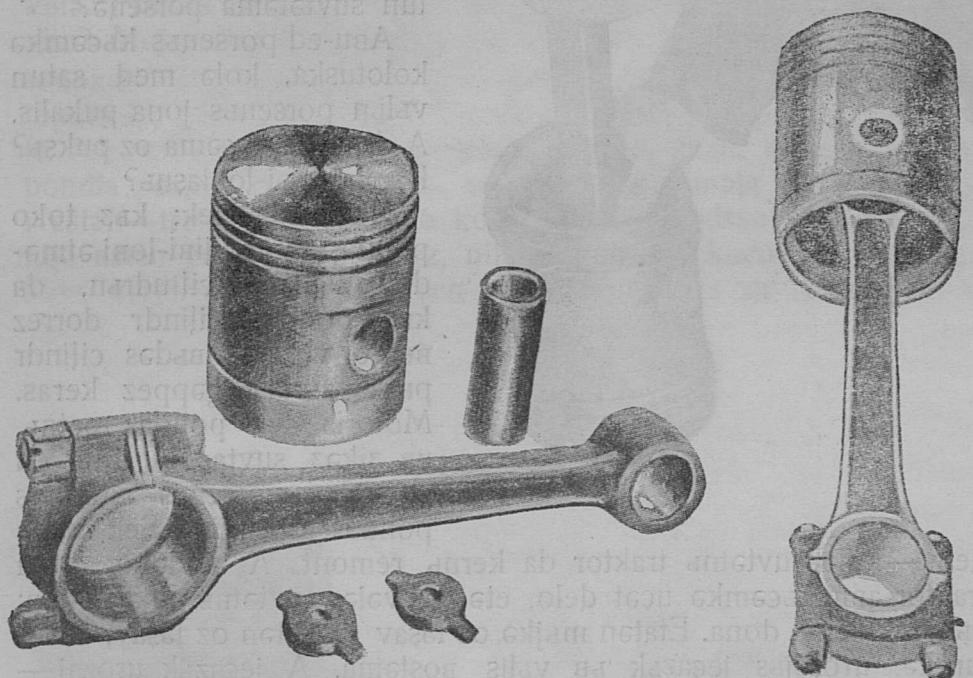
Мыјла valsә késtəmaš? Мыјla kъsaləmaš sъ vylә staļnәj beddesә, a beddes vylә cü-gunnәj stokannez eßә? Мыјla kovşəma, med kъk stokan vәlißә vульпъкәş tәd kъkyssä?

Val késtəmaš narosno. Viž noko valsә kъknan koñeçat̄tis,—toko şekъt-ed sija—a me ponda sijə bergәtiň, sәrәttas kuta-da. Vižətə to: bergәti sәriş késtülsә vylә, dorış késtüllә dorış stokanneznas lezçisә ulә; fsiž vot i munň pondas to dorış stokannes lebasә, a sәrişses lezçisәsә, to dorışses lezçisәsә, sәrişses lebasә. Vot eta pižəssez-moz késtalәm valsә suşә

PIZESA VALƏN (KOLENÇATƏJ VALƏN).

Съ вълѣ късалѣмаш нѣ веддез, а satunnez; satunnez вълн нѣ stokannez, а porseñez. Boštим satun porseñen, bolttez kъskim, pѣdannez oštим, val вълѣ късалим, bolttezen вѣра пѣдан zelѣtim a әni i изаунъ розѣ. Te naтtа нѣ әтрыг-нї adзыlin, къз satunъ изалѣ. Parovozlәn — medъzът koлoso дыпън — seteам-zә satun изалѣ, toko unaен kuzzыk. Kәr pojezd vәrzә tujә, satun zagәnіk pondә veтъльп озә-вәгә, pervo zagvъv, sъвәгъп supъrtzъka da supъrtzъka. Vot siz-zә riзesa valsaң i mijan satun тунә: озә-вәгә, озә-вәгә—supъta-supъta pondә veтъльп.

PORSENA SATUNNEZ.

Къз PORSENNEZ УЗАЛЕНЬ?

Мыј ена киеz kerенъ? —

Nija peslənъ, въсемта-ja satun suvtətəma porseñə?

Aви-ed porseñəs късемкə kolotuska, kolə med satun vъlyн porseñəs jona pukalis. A drug da въсемта oz pukşъ? Pandas libi-loviaşпъ?

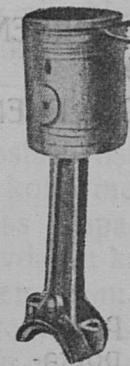
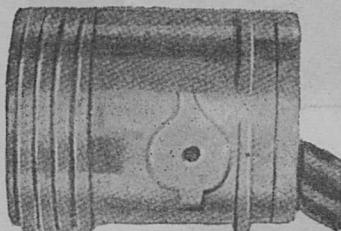
No, веда sek: къз toko pondas motor libi-lobi etmədərə vetlyń cilindrъn, da kъz pondas cilindr dorrez berdə vartnъ—vьdəs cilindr pъesə zyrtas, gəpprez keras. Motoris eyn pondas petnъ, uz zikəz suvtas. A drug da ьв vъlyн porseñəs cilindras pondas vrjakətnъ? Sek kernъ

нem—kolə suvtətnъ traktor da kernъ remont. A suvtətnъ изъп traktor-ави късемкə ucət qelo, etə ne vələs suvtətnъ rişa ronъ: vьd minutalt dona. Etatən myjkə oz ləşav da setən oz ləşav, vižətan-kə, urozajys jecazъk ьв vъlyş voštəma. A jecazъk urozaj—jecazъk suvtətam zavoddez, jecazъk lezam masinaez. Vižət traktor gəgər siž-zə, kъz mam vižətə aslas çelad gəgər.

Мыјla koçosə etə siž suvtətəmaş? Эт вокнас myjləkə porsen vъlə gəpər şujshtəmaş da siž i şnimajtəmaş? Oz-zə-ed traktoras

siž ovļ? Oz ovļ a vot myčalēmaš sijēn siž, med tēdalis, kēcēm bura koļcošē porseņ gēpē lēšētēma. A kīz sijē porseņ vylē kēsavny? A vot: vylšaņ vajētasē, koņečcesē nevna paškētēstasē da i tērētasē porseņ gēpē. Koļcoez puktasē, i porseņ gotov izavny!

A te-ed i açt verman vištavny myjla ena koļcoez puktēmaš porseņ vylē. Primus té nałtē kērkē kaçajtēvlin? Męjēn kaçajtēny primussē? Porseņokēn, a porseņ koņečas kučik; kučik lēšētēma syla, med torpētēka porseņok vētlis. Umēla-kē porseņok pondis kaçajtny, te kēskan sijē da kučiksē vezan: vylēma, suan, kučikbs, vozduk pondis porseņ kolasēt petny, sijēn primus umēla i kaçajtē. Siž i estēn—traktorēn: porseņlē kolē torpta cilindriņu vētēny; kučik tujē estēn čugunnēj koļcoez, nija kreptēzēkēs kučikbissa loasē, ozē coza vylē; rýras ēni porseņ cilindrē, oz lez ne vozduksē, ne eynsē.

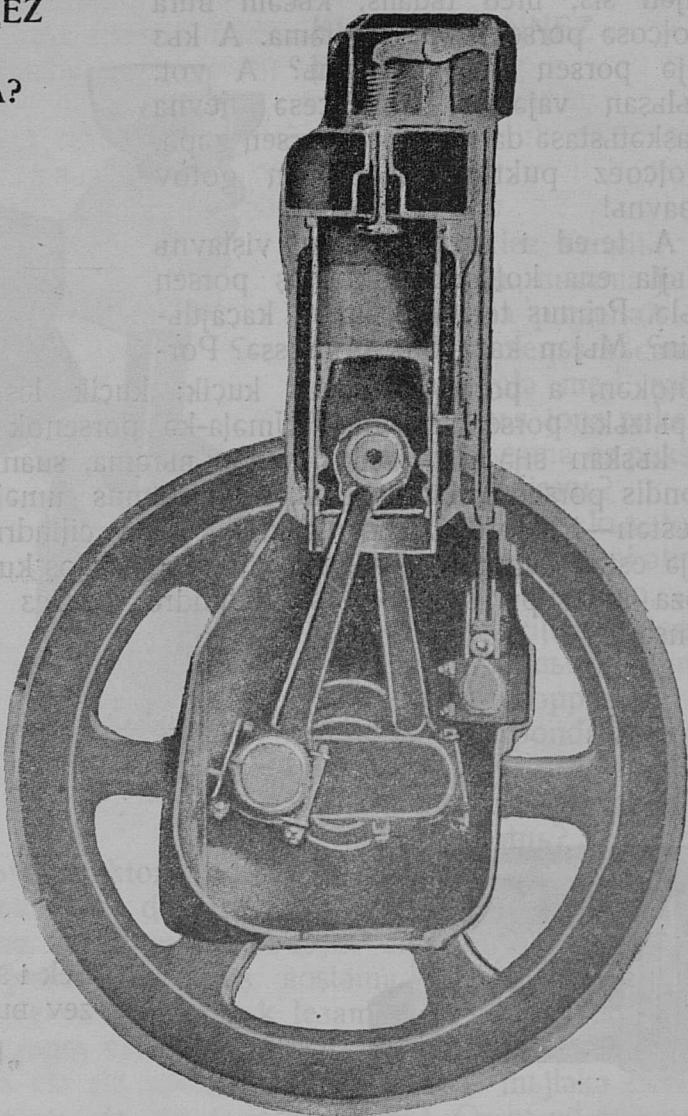

Sek i suēny: motorēn-pē
zev bur

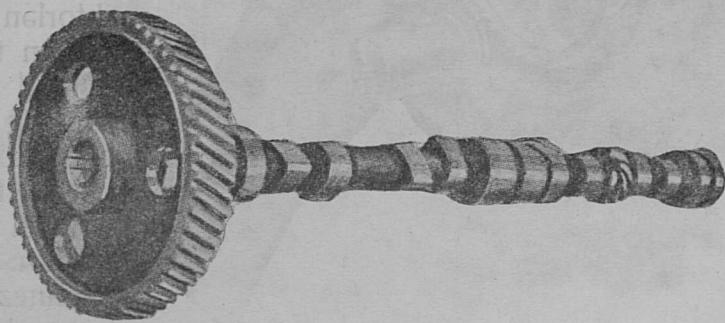
„KOMPREŠSIJA.“

МЫЛА ПОРСЕННЕЗ УЗАЛЕНЬ ӘТАМӘДВЕЗЕНА?

Кыз пүртән
калыг поткәт-
там, сиз і мотор
тракторлып пот-
кәтим. Ведес
гыркыс кыз до-
лон вулып. Ад-
зан, то порсен
цилиндрүп, сија
леңчишә әни үлә
і оյыстә үлә
сатун; а сул-
галаныш satun
леңчә үлә, а
вешкълаң ішь с
pondә кајпъ
вулә. Кәр-нә
сија левпъ рон-
даш? Кәр пор-
сен pondas
вулә левпъ. А
ед satunъ үлп
ризеса val вулә
кысалема; сиз-

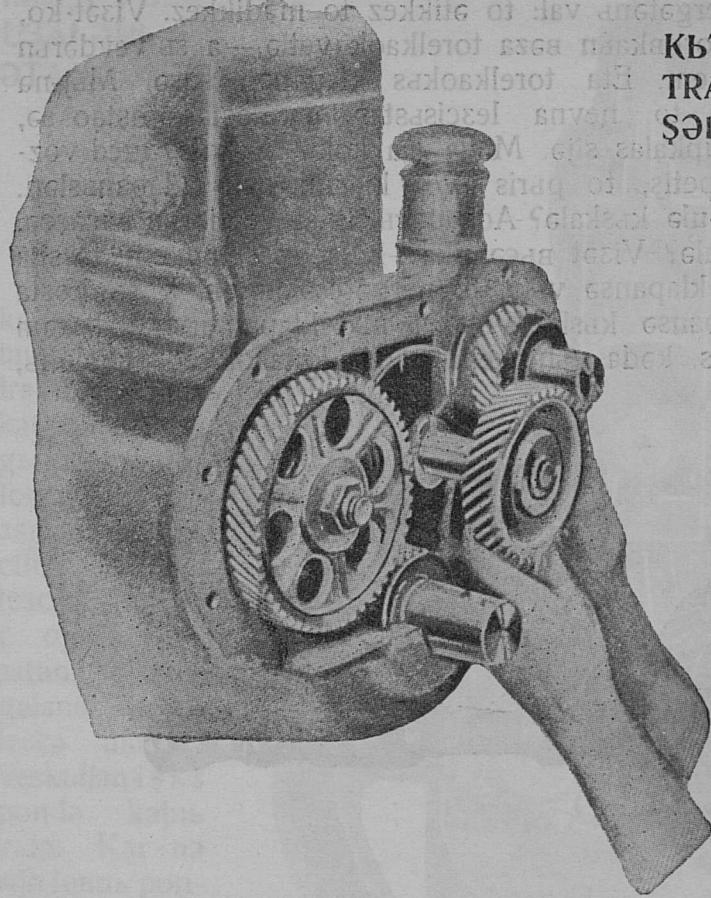

-kə, pondas vetlənə satun, i pizəsa vallə loə bergavnъ. Estən toko kartına vylas kək satun mətçaləma, a vylış kypym? Nəl. Vot nohnannıñ pija i bergətənə val: to ətikkez to mədikkez. Vizət-ko, porseñ vevdərən korovkañp vəza torelkaok vetlə,—a sə vevdərən vəsniçlik pruzinka em. Eta torelkaokbə klapanən suşə. Mıj-nə klapanıñ kerə? Sija to nevna lezçisəstas da oştas oştas sə, to vəra lebas da tupkalas sijə. Mıjla eta kolə? A kolə, med vozduk cilindrən to petis, to pýris — vot kyeəm izbə klapanıñslən. A kin-nə sijə vylə-ulə kyskalə? Adzan, tycag sə vevdərən kaçaççə. A tycagsə kin tojlalə? Vizət vyeəmika — kulaçok setən em; to sija palkaokən tojystas klapanə vylə, to bergətçəs vərən, a sə kostə vəra pruzinka klapanə kyskə vylə. I vbd klapan uvtən seeəm kulaçok em; a valıñ, kəda vylən ena vbdəs kulaçokkes pukalənə, siž i suşə.

KULAÇKOVƏJ VAL.

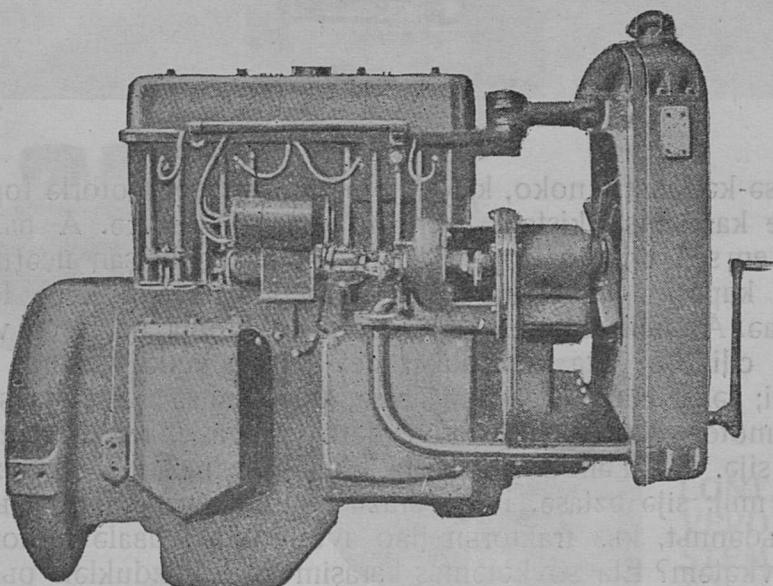
КҮТӨН TRAKTORLƏN SƏLƏMƏS?

Kədə törsə traktorlış te estən adzan? Eta motorlən torxs. A motor kycəm iz niə traktorъn? Motor traktorlən şələm; motorъn traktorlən vbd vynps. Motorşan vynlok tə traktor kołosoezəz. Kytən pižəsa val kujlə? Motorъn. Kytən porseñqəz satunnezən kujlənə? Motorъn. A kytə-

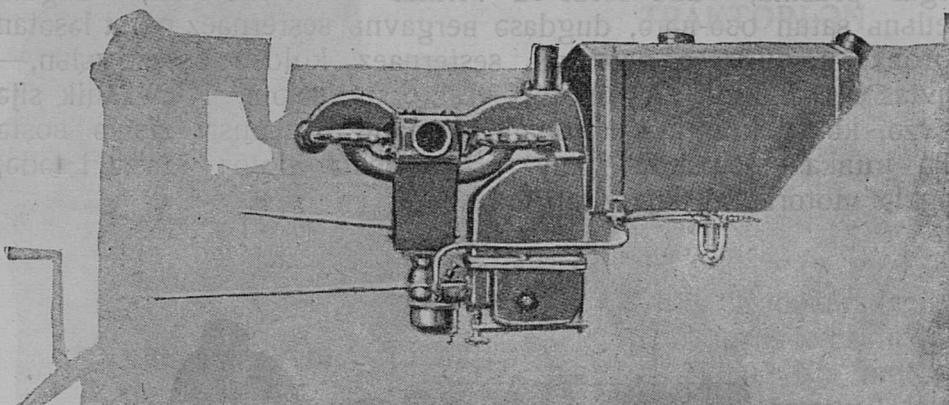
nəş klapannez da kulaçkovəj val? Motorъn. Kulaçkovəj val upravljajtə klapannezən—etə te tədan. A myjsan sija açəs bergalə? Adzan sulgalanış kulaçkovəj val vlyis ьzət seşternəsə? Vot sışan i bergalə kulaçkovəj val: suvtətasə uçətik seşternə kołençatəj val vylə—bergalə kołençatəj val, a sışan i kulaçkovəj val.

Bura uzaqtən motor ətməza jorkətə, kəvylka zik çirgə—ok, suənəy, vot dak motor, çasıb kyz uzał! A zugalas-kə myjkə motorıny? Pondas, suam, libi lobiasıny porseñ cilindrlarıny vyras klapan, çegas pruzina,— vbd torbs-ed vermas vonı motorıny,— dugdas vetylın satun oza-vərgə, dugdasə bergavny seşterləez perxt ləşətan korovkaň, dugdasə berdayn seşterləez kołoso oşsez vylıny,— suvtas sek traktor. Da, motor—traktorlən şələm, i mehanik sijə kyzə, kyz doktur kyzə sogalişliş şələm uzałəmisə: siž-zə boştə kijə trubka—stetoskop i kyzə, kyz uzałə motor, kyzə i tədə, sogalə motorbs alı sija zdorov.

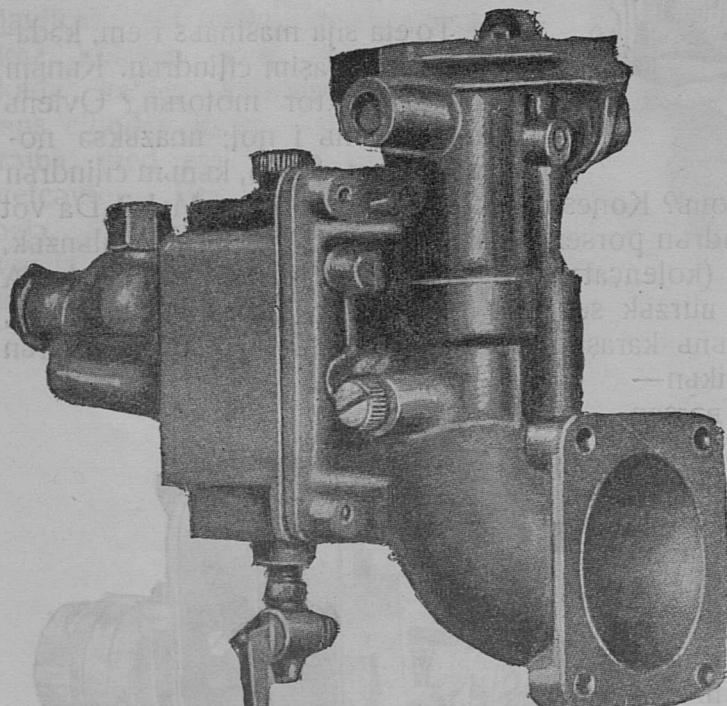
MOTOR.

КҮЗ ШУРӘ МОТОРӘ КАРАШIM?

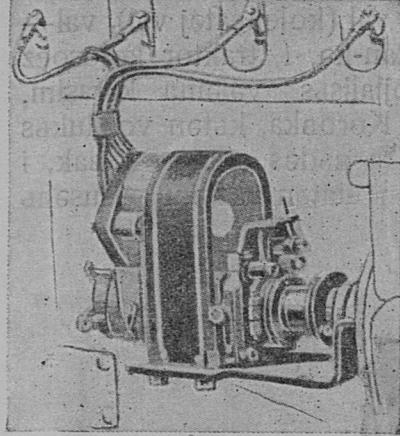

Suasə-kə teplət: „noko, kiş matorə karaşim, şet motorlə toplıvo“, kütçə te karaımsə kiştən? Dert, to eta ызът вакə. A вакып-кə karaşim em sek i motor toplıvoən: ostan baklış ulşanı uçətik kranok, i kapaşim zaənička pondas mednəj trubka kuza lezçypń korovkaə. A myjla sylə lezçypń korovkaas? Myla oz lezçy veşkəta motorə, cilindrə? Eta korovkaň zev reştya vetylə vozduk, sırpı təv kyzı; tələs eta boştas karaımsə, posnı busə pərtas da şiz bus sornas motor cilindrə porşen vevdərə i vizgas rýras. Klapan oşşas i lezas sijə. No, a əni myj loas eta smeşis—karaşim sora vozdukiş? A vot myj: sijə əztasə, i sija srazu rýkňitəmən əzjas. Kylvylit naňta vydənnənt, kyz traktoryň livo avtomobiľn uzałə motor. Sek kylə sovkətəm? Eta sovkətəməs karaşim sora vozduklən rýkajtəm (vzrъv). A myjə eta vozduk pərə sotçəm vərgyn, myj arkmə vspryskaiş? A vidno sija-zə arkmə, myj i vyd vzrъv vərgyn—gazzez. Dinamit-taj rýkňitas da gazzez-zə arkməny. Kütçə gazzezlə vostışpń? Gazzez kossənpś aslynpś osta petń ətərə. Tuja-kə petń—bur, a oz tuj-nija pýrystənə vokkez vylə, kütçəz oz kerə aslynpś

oşa. Sija zə i estən karaşim-kə rıpkətis, gazzezlə tuppə ղekətçə, nija pıryystən porsen vylə. Porsen eta taekəmən lezças ulə, tojystas satun, satun pondas bergətnə pizəsa val (kołençatəj val), val—perət ləşətan korovkaṇ seşterqaez, vižətan-kə, i traktor kołosoez pondasə bergavny. Siz-kə medəvət tojlalışs vələma karaşim, mədənozən-kə, vozduk sora karaşim bus. Korovka, kytən vozdukъ sorlaşə karaşimkət, susə **karbjuratorən**, a vədəs ətləyn—i bak, i karbjurator, i mukəd torrez, kədnə. ətləyn etatən uzałən, —susənəy siz:

LONTANƏN
VERDAN Şİ-
ŞƏMA (ŞİŞ-
ŞƏMA PITA-
NIJA GORU-
CIM).

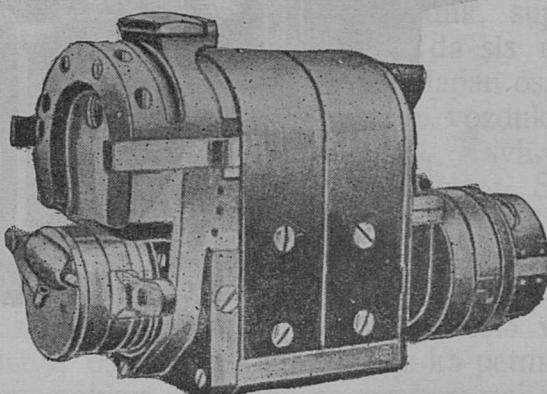

КЪЗ ЭЗТЕНЬ МОТОРЬН КАРАШИМ?

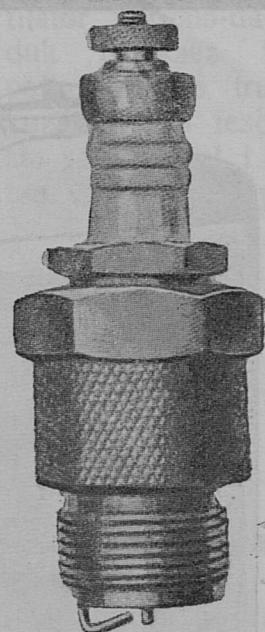
vsръскаслә колә лопь? Коңесно, нөһен, токо не drug. Мыла? Да vot мыла: ed әтик ciñindrъn porseñ sulalә vъlyпzъk, mәdikъn—ulъпzъk, ризәса val şәrti (koñençatәj val şәrti), къз ризәса val sulalә. A әзтънъ карашимсә burzъk sek, kәr porseñs ciñindrъs vъlyп. Sizkә, въд ciñindrъn әзтънъ карашимсә loә не әтик kadә. To әтик ciñindrъn vsръска, to medikъn—vot siz әтамәд вәрсан porseñnez i uзаләпь. Әni vezәrtana lois, мыла masinkasън нөл snur munәпь? Въд snur aslas ciñindrә pъrә i masinkais tok pъrtә.

Suamә-kә, masinkais tok pъrә, sizkә masinkais elektriçeskәj-dinamiceskәj. A kin-nә etә

To eta sija masinaль i em, kәda-
шан әзjә карашим ciñindrъn. Къпът
ciñindr traktor motorъn? Ovlenъ
кък, ovlenъ i нөl; upazъksә нө-
laәş ovlenъ. Sizkә, къпът ciñindrъn

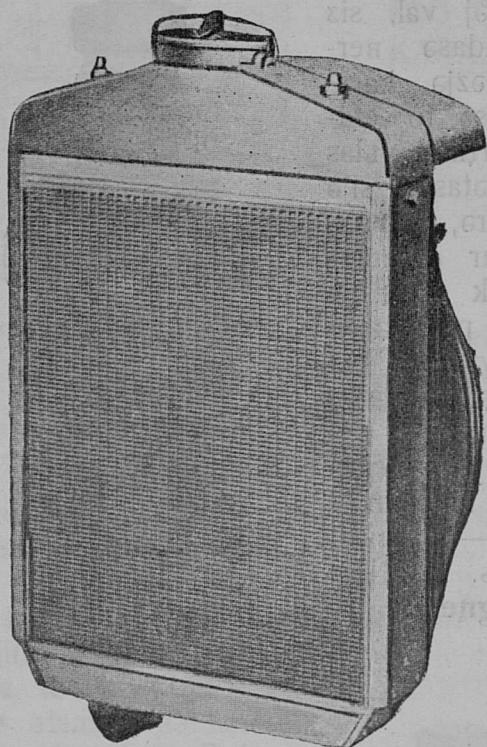
masinkasə eəktə uzańvь, kin sijə uzań tojystə? Kołençatəj val. Kъz toko pondis bergavnъ kołençatəj val, siž i masinalən torrez pondasə ber-gavnъ. A kъz-pə şozə əzjə karashimъ? A vot kъz: boştasə to eta-teəm masiș, kъtəemə kartina vylas mъtçaləma, dorasə (bergətasə) sijə uliș koñeçnas motor cilindrə, a vylis gajka berdə vajətassə snur qinamomasinka dъnşań. Kъz tok masișen javitças, siž masiș uvtyn provkaok-kez kolasıń bicir çetçəvtə. A eta kadə kakjeş karbjuratorış karaşim buń cilindrə kъssə — siž vədəs i ke-rəma, med eta kadə kakjeş bicirle çetçəvtň. Eta bicirshań karaşim i əzjə. A əzjis-kə karaşim — i porşen vərzis, i uz pondis munń. Vot kъz uzań dınamomasinka magneŃto.

Bura kolə uzańvь magnetolə, masișsez med ispravnəjəs vəlisə, med vədəs **əztan** şistema (zaziganija) vəli ispravnəj.

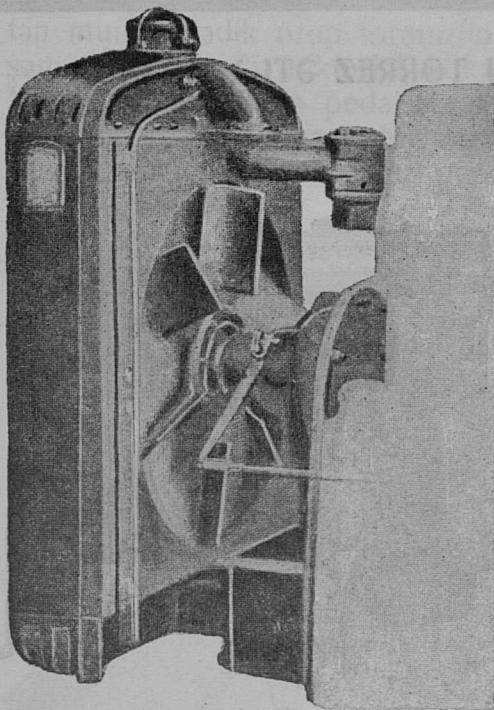

КЪЗ SAJKALЕ MOTOR?

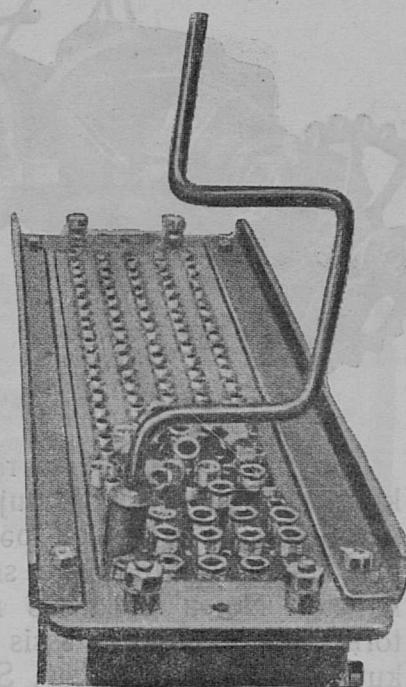

To my uşə şin vylə, kər te traktor vylə vişətan oşşanas. Sija suşə **radiatorən** Mýjla sija kolə? Kər motor uzałə, sek myj noko loə?—Ryg karaşim rýkajtə əzjylə. Motorъs sъşaң zirdylə. Eta motorlə əddən uməl: zirdaləmşəq vyd torъs pondə nevçyp kəstaşp, a mavtan vi rýekas pondə sotçyp; mavttəg vyd torъs zev çoza vyrə. Vot eta ponda motorsə loə sajkətپ. Kiştasə radiatorə va, radiatorşan sija ləzçə cilindrrezə. Cilindr-

rezъn va sonalə, mədənozən-kə, motorlış sonıtsə myrddə. A sonıt va şəkətzək ali koknitzək kəzət vaşa? Koknitzək. Vot sija levə da levə vonlaq, kytçəz vylış trubka dənəz oz lok. Trubkaş eta radiatorə rýrtə. A radiatorъn lozzən vesničik trubkaez una suvtətləmaş; vylışan ena trubkaez gajkaezən krepitəmaş. To eta risunok vylış pozə adzyp, kyz trubkaez gajkaezən krepitəmaş. Gajkaez bergətənə todel kerəm kluçən. Kluçs konovorot-kod. Sonıt vaşa motorşan loktas da trubkaezə lezças. Trubkaez vəryən ven-

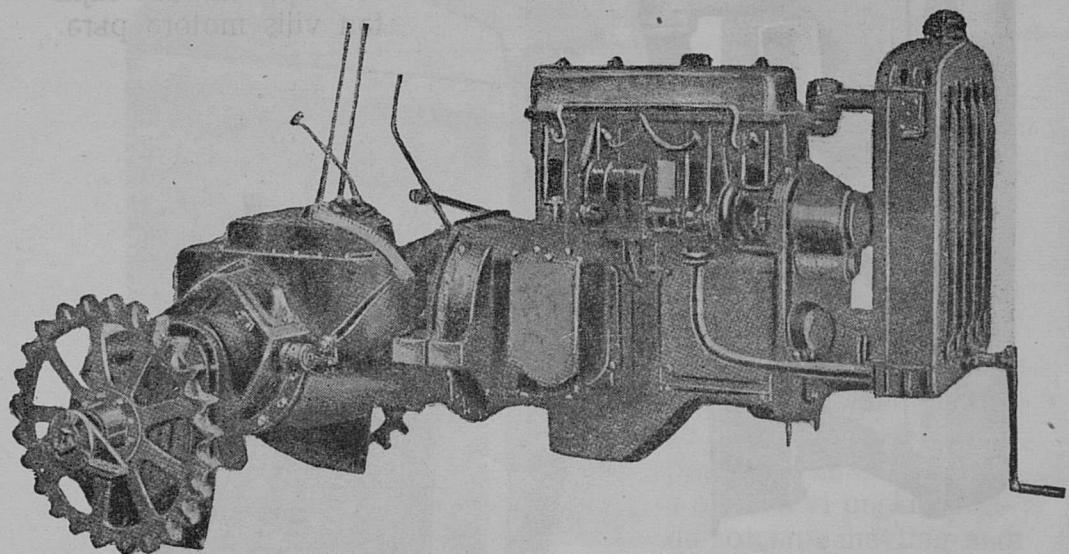
țiłator bergalə-da vozduk trubkaez kolasə pəltə. Kytçəz trubkaez kuza va ulə lezçə, jestə sajkaçnyp-ṇi, i sajkətən vilış motorə rygə.

Мыј te keran, kər okota
loas zırt səd sajkətən? Rañstan
pañnat da vəsničika vər
bekərat zołgan kiştan. Oz-kə
siz dyr kəzav, kişikat pəla-
lan. Siz i estən kerəma

SAJKƏTAN SİŞTEMA.

КЪЗ TRAKTORLӘN GLAVNӘJ TORREZ ӘTЛААШШӘНЬ?

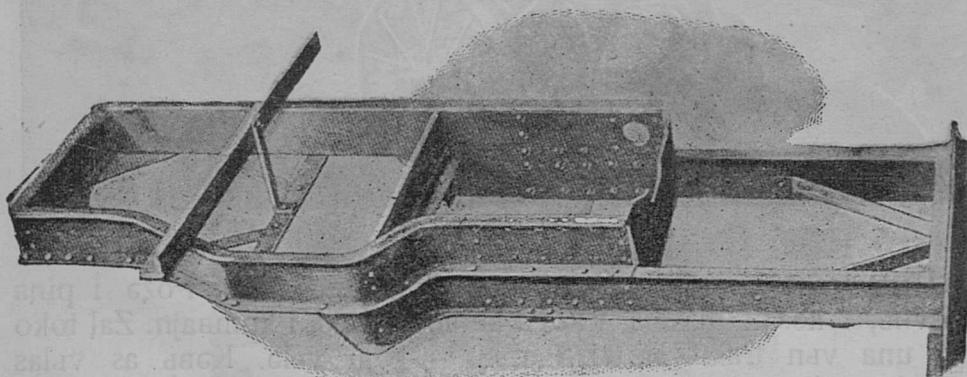

Suvtət toko traktorsə rama vylə da oziş kołosoesə guşenicaen kъsav, i tıppъ pondas tujnъ. I vyʃ-ed: rişa vəriş kołosoez eməs, perxt ləşətan korovka pədnaləma-oz tъdav, mestaas-ni. Seşşa myj essə kolə? Motor-to sija kytən, daze magneto tъdalə, a ozas radiatör. No, a myjla sijə rama vylə essə suvtətnъ? A med vbd torxs traktorlәn tədis assis mesta, med vbdəs vəli krepulta gəgər kutəm, libi-lobi oz ləçav. Suvtətan traktorsə rama vylə-i vbd torxs aslas mestəyn jona pukalə, una nijə on vərzət.

Əni pukşъ açxt, kutçъ ruł v rdə, ruçkaez verdə i veşkətlə. Adzan to enə kərtovəj beddezsə-oropa tycaggesə ətik oropən pozə perxt ləşətnъ-sizkə, veztalə seşternaez perxt ləşətan kogovkaen

оңлан тојьстан сије-әтик рејтән тунә ,аслаңат къскан—мәдик рејтән тунә, мәдик ороп тормозитә; а тъскыртҹан-кә, казалан кәстишәм pedal, кәдә traktorist koknas личкә. Мыјла-нә етә pedalсә? Нырьстан koknat етә pedalсә i сеşternaez рејт ləşətan koravkaып dugdasә изаңпъ: upkә motor, a traktor әти mestyn, dorëma къз sulalә; лезан pedal, pondas изаңпъ рејт ləşətan korovka, i traktor pondas munпъ.

Өни крепъта kiat виз ruł, къвзъ къз изалә motor, i nuэт ассит borozda. Торъта pukalә aslas mestayn traktorlәт въд tor, крепъта dorëmas niжа saşşı vълә

SAŞSI.

КЪЗ TRAKTOR КЪСКЕ ORUDIJOEZ?

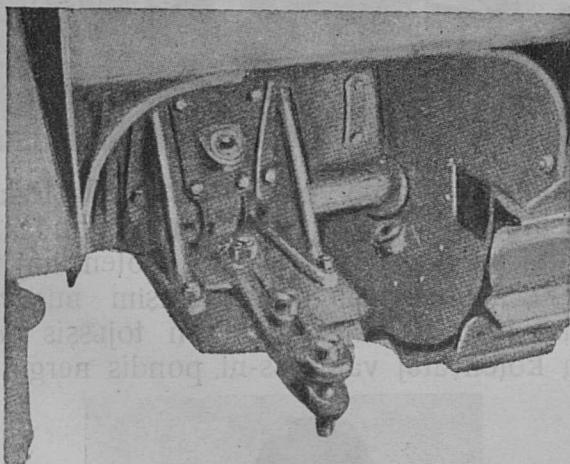
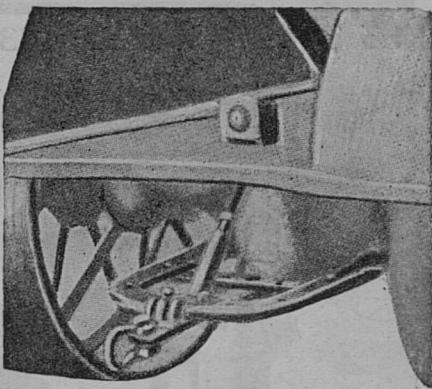

Petis traktor ьв вълѣ, і съ бердѣ късалѣнь plug. Розѣ і риңа късавнъ, і кѣзан masina, і колта keran masina, і комвајп. Жал токо vot, una въп traktorъs визѣ ассѣ къскѣт вълѣ. Кѣвъ as вълас јеңазък изалис, sek-въ риңаесә da nлuggesә уназък vermis къскавнъ мѣдноzен-кѣ—изъс munis-въ регътъка.

А къз traktor бердѣ късалѣнь въdkod шелско-хозајственнѣј orudijoesә? Eta ponda сыләп вәрас тодѣ kerема krukalan късалан (pricepnaja) duga сушә. Adзан—risunokkez въльп кък не әtkod duga? Эт дугаыs kolçoa. Em-kѣ tenat orudijolен kruk—eta дугаыs bur; късав krjuksә kolçоe. Kolә-kѣ, med kolçо vәli въльпзыкъ, дугасә pozә leвтьпъ въләзъкъ. Oz-kѣ orudijoә ләшав kruk, воs sek

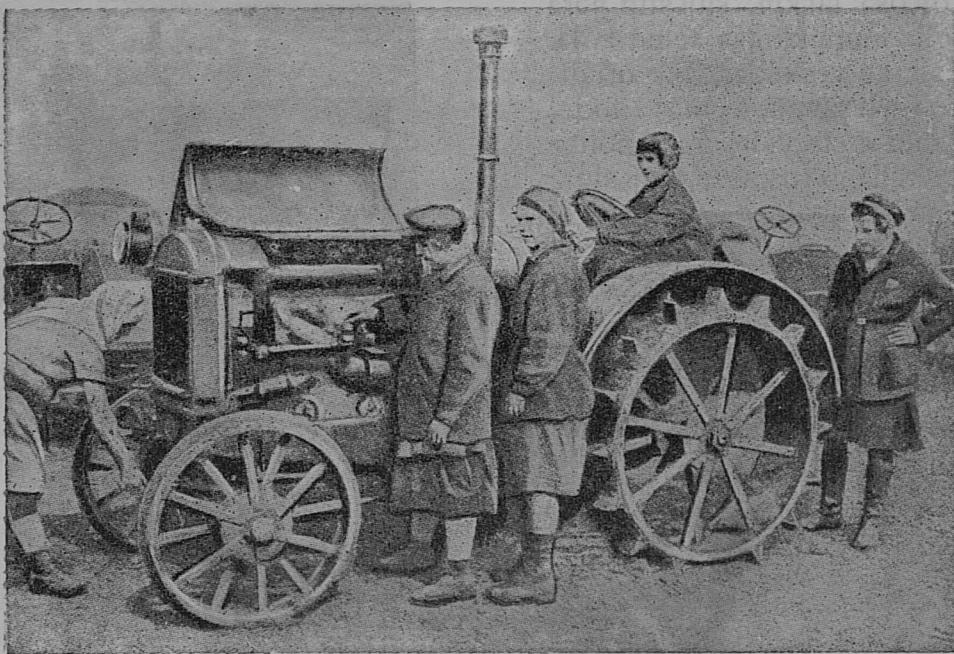
mədik kəsəlan duga, to etat-eəmə, boltən. Kəskin boltsə, kołçosə tačkin, şu{j}ystin vəra bolt, i mun kütçə tenət kolə. Kolə-kə veşkətlaqəzək orudi-josə kəsəvny, eməs todeł oştəez i eta vylə, pozə boltsə veşkətlañış oştəezə şu{j}ystp; kolə sułgalañə — sułgalañış oştəezə şu{j}ys. Kəsalın orudi-jio i ьv vylə pəłav kaj izəvny.

A kolə-kə nə ətik orudi-jio kəsəvny, a kəpəmkə—upazık? Pozə i siz. Kəsav kruk vylə kuzzək vałok a vałok berdas ʃozən — cəpəmkə riña, kəpəmkə kəzən masina. To eta i loas

KƏSALAN.

КЪЗ ТРАКТОР ЛЕЗНЬ УЗӘ?

Medвь petнь изә, kolə pervo lezń motor. To traktorist kutçëma ručka berdə, çasət sija qorňitas sijə vylə, i motor pondas uzauny. Mъla? Da eta kolençatəj val bergətə. Bergətçis kolençatəj val, bergətçə kulaçkovəj val, sižkə i klapan oşsis, karaşim bus vizgəmən rýpis cilindrə, karaşim rýkñitis əzjis, gazzezən tojüssis porseñ, a porseñ taekəmşaŋ kolençatəj val açs-ni pondis bergavny.

To kъz lezənъ
motor

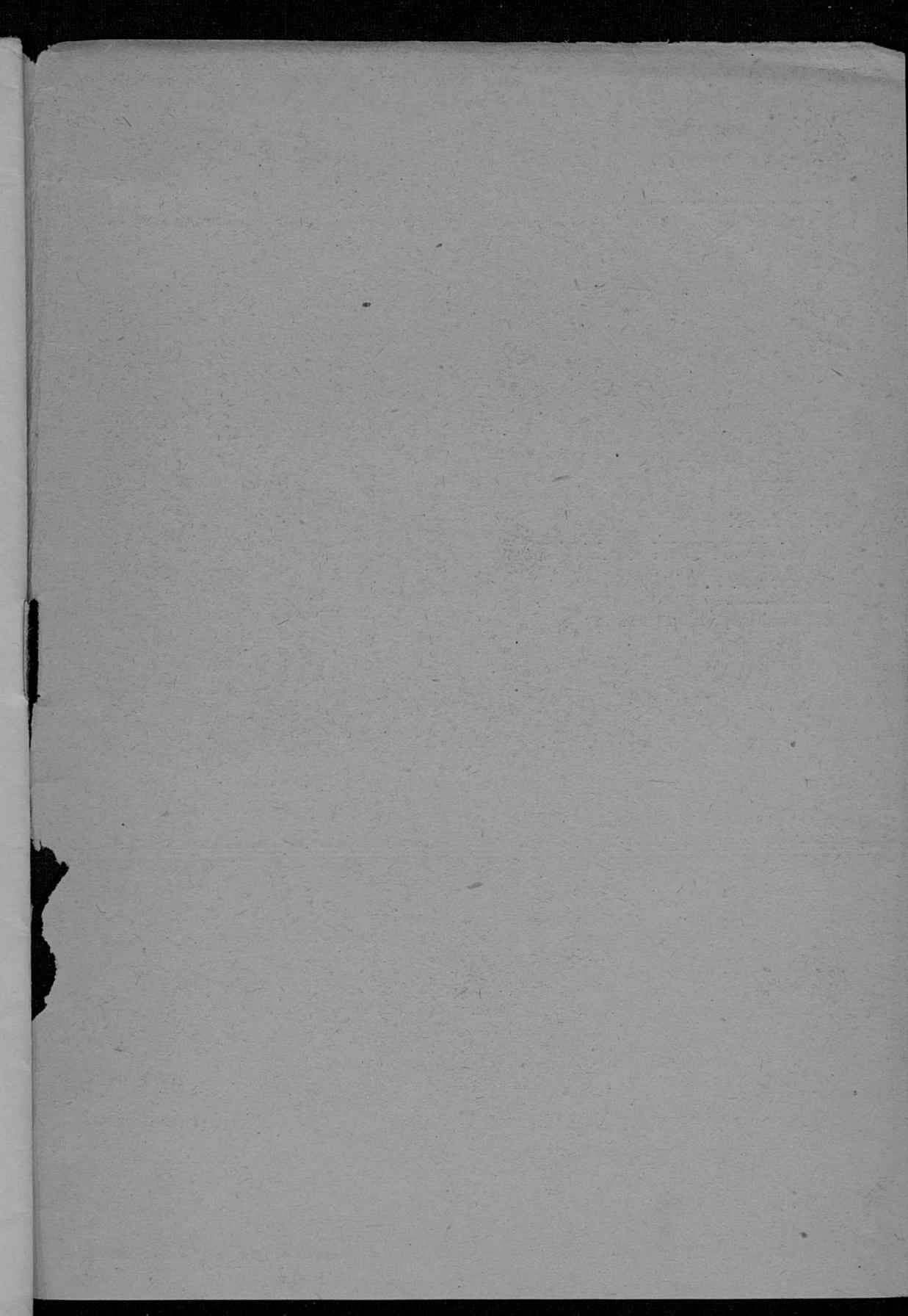

MOTOR LEZAN
RUKOJATKA.

Ред. Е. Пятаев. Тех. Царевич. Инд. ДН-8. М. Г. 2365. Уп. Гл. № Б-21626. Зак. 877. Тир. 3000

17-я типография треста „Полиграфкнига“ Москва, Шлюзовая набережная, 10.

№ 5280.

donys
Цена **30** ир.
коп.

69074

Коми-П
3-1872

И. РЕЙН
КАК УСТРОЕН ТРАКТОР

Перевод А. Н. ЗУБОВА

На коми-пермяцком языке

Молодая гвардия (национальный сектор).
Москва, центр, Новая площадь, 6/8